

# KENTİN MUHTARLARI

*Prof. Dr. Cevdet Yılmaz*

[cyilmaz@omu.edu.tr](mailto:cyilmaz@omu.edu.tr)

Geçmişten günümüze tarihsel gelişimi incelendiğinde muhtarlık müessesesi ilk olarak imparatorluğun başkenti olan İstanbul'da 1829'da kurulmuştur. Bunun tesadüfen alınmış bir karar olmadığını belirten Ortaylı'ya<sup>1</sup> göre; eskiden güvenlik hizmetlerini de üstlenen Yeniçeri Ocağı lağvedildikten sonra şehrin güvenliğini sağlamak, vergi toplayabilmek ve mahallelerin düzenini korumak gerekiyordu. Asayiş dışında diğer malî ve mülkî görevlerin yerine getirilmesi için yeni bir kamu görevlisi lâzımdı. İşte *muhtarlık* bu ihtiyaçtan doğdu. 1827'den itibaren de her mahalleye *evvel* ve *sanî* olmak üzere iki muhtar tayin edildi. Yine aynı dönemde Bâb-ı Alî köylerin yönetimine de el atmak niyetindeydi. Çünkü yeniçeriliğin kaldırılmasını müteakip Anadolu ve Rumeli'deki yeniçeri garnizonları çoktan erimiş ve dağılmıştı. Onların yerini alan mahallî derebeyleri ise II. Mahmut tarafından tek tek ortadan kaldırılıyordu. İşte bu gerekçelerle, Osmanlı İmparatorluğu'nda, özellikle 1826'dan sonra İstanbul'un güvenliğini korumak, ayaklanma, hırsızlık vb. uygunsuz davranışların kaynağını oluşturanları kentten uzaklaştırmak için büyük çabalara girişilmiş, önemli bazı tedbirlerle birlikte, 1829 yılında *muhtarlık örgütü* kurulmuş ve muhtarlar, kentin mahallelerinde güvenliğin sağlanması ve nüfusun denetim altında tutulması için gerekli yetkilerle donatılmıştı<sup>2</sup>.

Ortaylı'ya<sup>3</sup> göre, 19.Yüzyıl'ın ilk yarısına kadar üst yöneticilere karşı mahallenin sorumlu yöneticisi imam, haham veya papazdı. Haham hahambaşının ve papaz da Patrikhane'nin temsilcisi iken, imam padişah beratı ile tayin edilen ve beldenin mülkî ve beledî amiri olan *kadın*ın temsilciliğini üstlenen bir memurdu. İmam mahalle sekenesinin başı olup, her şey onun bilgisi ve iznine bağlıydı. İmamın en önemli görevlerinden birisi de mahalle sakinlerine salınan verginin paylaşılması ve toplanması işini yürütmektir. İşte 19.Yüzyıl'da yapılan bu idarî reformlarla mahalle ve köylerde muhtarlıklar kurulmaya başlanınca imama göre muhtar daha yetkili bir yönetici olmuşlardır.

İstanbul dışındaki kent, kasaba ve köylerde muhtarlığın kurulması ise 1833-1836 yılları arasına rastlamaktadır. İlk defa Kastamonu mahalleleri ile sancağa bağlı kazaların mahallelerinde muhtarlık teşkilatı kurulmuş, II. Mahmut halkın bu örgütlenmeden hoşnut olduğunu öğrenince, bütün ülkede muhtarlıkların kurulmasını emretmiştir. Rumeli ve Anadolu'da bulunan vali, mutasarrıf ve mütesellimlere bunun için gönderilen fermanlarda teşkilâtın nasıl kurulacağına ilişkin ayrıntılı bilgiler verilmiş, muhtarların görevleri açıklanmıştır<sup>4</sup>.

Günümüz Türkiye'si idarî açıdan il, ilçe ve köylere bölünürken, nüfus miktarına göre de şehir, kasaba ve köylere ayrılmıştır. Yukarıda da belirtildiği gibi, Osmanlıdan günümüze muhtarlık müessesesi hem kırdaki (köylerde), hem de şehirde (mahallelerde) aynı anda var olan bir kurumdur. Diğer yandan, gerek şehirlerde gerekse köylerde muhtarlar atama yoluyla değil bizzat halkın verdiği oylarla, yani seçimle işbaşına gelirler. Herhangi bir parti adına seçime girmedikleri için de siyasî kişilik değillerdir. Bu özelliği ile muhtarlık diğer idarecilere göre

<sup>1</sup> İlber Ortaylı, *Tanzimatdan Cumhuriyete Yerel Yönetim Geleneği*, Hil Yayınları, İstanbul, 1985.

<sup>2</sup> Musa Çadırcı, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları*, TTK Yay. No:124, Ankara, 1991

<sup>3</sup> Ortaylı a.g.e., Sh. 100-101.

<sup>4</sup> Musa Çadırcı, a.g.e. Sh.38.

farklı bir konuma sahiptir. Halk, bürokrat ve siyasilere olan uzaklıklarının aksine, muhtarları kendilerine daha yakın ve kendilerinden biri olarak görür.

Köy muhtarlığı ile şehirlerdeki mahalle muhtarlığı arasında seçilme, görevlendirilme ve diğer hususlarda belirgin bir fark olmamakla birlikte, halkın gözünde durum böyle değildir. Halkın gözünde köy muhtarı bir çeşit belediye başkanı veya kaymakam gibidir. Köylüye göre muhtar devleti temsilen köyü yöneten, köy ve köylünün istek ve şikâyetlerini de devlete ileten kişi olup, köyün en önemli şahsiyetidir. Köylerde muhtar daime vericidir. Yoksulu doyuran, misafiri ağırlayan, düğünlerde en çok bahşişi verendir.

Şehir ve kasabalarda ise durum farklıdır. Valinin, kaymakamın, belediye başkanının, garnizon komutanının veya çeşitli müdürlüklerin bulunduğu bir mekânda muhtarın etkinliği en alt düzeye inmektedir. Bu nedendir ki kentlerde yaşayanlara göre muhtar çoğunlukla emekli kişilerin uğraştığı mahalle ile ilgili kayıtları tutan, ilmühaber ve ikametgâh belgesi veren kişidir. Hatta bu tür bir belgeyle işi olmayanlar için ise hiç tanınmayan ve nerede oturduğu da bilinmeyen biridir. Diğer yandan belge düzenleme işi belli bir ücret karşılığı yapıldığı için kent muhtarları köy muhtarlarına göre alıcıdır ve nüfus miktarının fazlalığına paralel olarak muhtarlık seçimleri kentlerde rant kavgasına da sahne olabilmektedir.

Aslında kentlerdeki muhtarlıklar da köylerdeki muhtarlıklar gibi idarî ve sosyal hayatımız için son derece önemlidir. Şehirlerde muhtar halktan biri olup, kendisinden farklılaşmamış en önemli temsilcisidir. Hatta yerel toplumsal düzenin sağlanmasında muhtarlık aileden sonra ikinci derecede öneme haiz sosyal bir kurumdur. Mahallenin bel kemiği denilse yeridir. Muhtar görevini layıkıyla yaptığında mahallenin ortak kültür ve kimliğinin oluşmasında, korunmasında ve geliştirilmesinde de son derece etkili bir kişilik olabilir. Mahalledeki fakir, yaşlı, sakat vb. muhtaç kişilerin tespiti ve bunların devlet katında sorunlarının çözümünde ve mahallenin her tür eksiğinin giderilmesinde doğrudan rol oynayabilir. Diğer yandan gerçek ihtiyaç sahiplerinin bulunmasına yardım ederek hak ve adaletin tecellisine yardımcı olabilir, kötü niyetli ve istismarcı kişileri deşifre ederek toplumun huzurunu koruyabilir.

Tüm bu özellikleri ile muhtarlarımız ve muhtarlıklar kentlerimiz için son derece önemli kişi ve kurumlardır. Lütfen yerel seçimlerde muhtar adaylarına dikkat edelim, layık olan kişileri seçelim, seçtikten sonra da arkalarında duralım, onlara yardımcı olalım. Gün geçtikçe kalabalıklaşan ve bir kaos ortamına sürüklenen kentlerimizde mahalle bilincini yeniden canlandıralım. Böylece hepimizi bekleyen yalnızlık korkusundan kurtulabilir, geçmişten geleceğe bir köprü kurarak belki huzur ve mutluluğu yakalayabiliriz.

## KENTİN MUHTARLARI

Pazar, 18 Ağustos 2013 09:58

Bu haberi yazdır



HABER  
SPOT

Geçmişten günümüze tarihsel gelişimi incelendiğinde muhtarlık müessesesi ilk olarak imparatorluğun başkenti olan İstanbul'da 1829'da kurulmuştur. Bunun tesadüfen alınmış bir karar olmadığını belirten Ortaylı'ya[1] (1985:101) göre; eskiden güvenlik hizmetlerini de üstlenen Yeniçeri Ocağı lağvedildikten sonra şehrin güvenliğini sağlamak, vergi toplayabilmek ve mahallelerin düzenini korumak gerekiyordu.

HABER  
İÇERİK

Asayiş dışında diğer mali ve mülki görevlerin yerine getirilmesi için yeni bir kamu görevlisi lazımdı. İşte *muhtarlık* bu ihtiyaçtan doğdu. 1827'den itibaren de her

## KENTİN MUHTARLARI

Pazar, 18 Ağustos 2013 09:58



Geçmişten günümüze tarihsel gelişimi incelendiğinde muhtarlık müessesesi ilk olarak imparatorluğun başkenti olan İstanbul'da 1829'da kurulmuştur. Bunun tesadüfen alınmış bir karar olmadığını belirten Ortaylı'ya[1] göre; eskiden güvenlik hizmetlerini de üstlenen Yeniçeri Ocağı lağvedildikten sonra şehrin güvenliğini sağlamak, vergi toplayabilmek ve mahallelerin düzenini korumak gerekiyordu.

Asayiş dışında diğer malî ve mülkî görevlerin yerine getirilmesi için yeni bir kamu görevlisi lâzımdı. İşte *muhtarlık* bu ihtiyaçtan doğdu. 1827'den itibaren de her mahalleye *evvel* ve *sanî* olmak üzere iki muhtar tayin edildi. Yine aynı dönemde Bâb-ı Alî köylerin yönetimine de el atmak niyetindeydi. Çünkü yeniçeriliğin kaldırılmasını müteakip Anadolu ve Rumeli'deki yeniçeri garnizonları çoktan erimiş ve dağılmıştı. Onların yerini alan mahallî derebeyleri ise II. Mahmut tarafından tek tek ortadan kaldırılıyordu. İşte bu gerekçelerle, Osmanlı İmparatorluğu'nda, özellikle 1826'dan sonra İstanbul'un güvenliğini korumak, ayaklanma, hırsızlık vb. uygunsuz davranışların kaynağını oluşturanları kentten uzaklaştırmak için büyük çabalara girişilmiş, önemli bazı tedbirlerle birlikte, 1829 yılında *muhtarlık örgütü* kurulmuş ve muhtarlar, kentin mahallelerinde güvenliğin sağlanması ve nüfusun denetim altında tutulması için gerekli yetkilerle donatılmıştı [2].

Ortaylı'ya[3] göre, 19.Yüzyıl'ın ilk yarısına kadar üst yöneticilere karşı mahallenin sorumlu yöneticisi imam, haham veya papazdı. Haham hahambaşının ve papaz da Patrikhane'nin temsilcisi iken, imam padişah beratı ile tayin edilen ve beldenin mülkî ve beledî amiri olan *kadımın* temsilciliğini üstlenen bir memurdu. İmam mahalle seknesinin başı olup, her şey onun bilgisi ve iznine bağlıydı. İmamın en önemli görevlerinden birisi de mahalle sakinlerine salınan verginin paylaşılması ve toplanması işini yürütmektir. İşte 19.Yüzyıl'da yapılan bu idarî reformlarla mahalle ve köylerde muhtarlıklar kurulmaya başlanınca imama göre muhtar daha yetkili bir yönetici olmuşlardır.

İstanbul dışındaki kent, kasaba ve köylerde muhtarlığın kurulması ise 1833-1836 yılları arasında rastlamaktadır. İlk defa Kastamonu mahalleleri ile sancağa bağlı kazaların mahallelerinde muhtarlık teşkilatı kurulmuş, II. Mahmut halkın bu örgütlenmeden hoşnut olduğunu öğrenince, bütün ülkede muhtarlıkların kurulmasını emretmiştir. Rumeli ve Anadolu'da bulunan vali, mutasarrıf ve mütesellimlere bunun için gönderilen fermanlarda teşkilâtın nasıl kurulacağına ilişkin ayrıntılı bilgiler verilmiş, muhtarların görevleri açıklanmıştır[4].

Günümüz Türkiye'si idarî açıdan il, ilçe ve köylere bölünürken, nüfus miktarına göre de şehir, kasaba ve köylere ayrılmıştır. Yukarıda da belirtildiği gibi, Osmanlıdan günümüze muhtarlık müessesesi hem kırdaki (köylerde), hem de şehirde (mahallelerde) aynı anda var olan bir kurumdur. Diğer yandan, gerek şehirlerde gerekse köylerde muhtarlar atama yoluyla değil bizzat halkın verdiği oylarla, yani seçimle işbaşına gelirler. Herhangi bir parti adına seçime girmedikleri için de siyasî kişilik değillerdir. Bu özelliği ile muhtarlık diğer idarecilere göre farklı bir konuma sahiptir. Halk, bürokrat ve siyasilere olan uzaklıklarının aksine, muhtarları kendilerine daha yakın ve kendilerinden biri olarak görür.

Köy muhtarlığı ile şehirlerdeki mahalle muhtarlığı arasında seçilme, görevlendirilme ve diğer hususlarda belirgin bir fark olmamakla birlikte, halkın gözünde durum böyle değildir. Halkın gözünde köy muhtarı bir çeşit belediye başkanı veya kaymakam gibidir. Köylüye göre muhtar devleti temsilen köyü yöneten, köy ve köylünün istek ve şikâyetlerini de devlete ileten kişi olup, köyün en önemli şahsiyetidir. Köylerde muhtar daime vericidir. Yoksulu doyuran, misafiri ağırlayan, düğünlerde en çok bahşişi verendir.

Şehir ve kasabalarda ise durum farklıdır. Valinin, kaymakamın, belediye başkanının, garnizon komutanının veya çeşitli müdürlüklerin bulunduğu bir mekânda muhtarın etkinliği en alt düzeye inmektedir. Bu nedenledir ki kentlerde yaşayanlara göre muhtar çoğunlukla emekli kişilerin uğraştığı mahalle ile ilgili kayıtları tutan, ilmühaber ve ikametgâh belgesi veren kişidir. Hatta bu tür bir belgeyle işi olmayanlar için ise hiç tanınmayan ve nerede oturduğu da bilinmeyen biridir. Diğer yandan belge düzenleme işi belli bir ücret karşılığı yapıldığı için kent muhtarları köy muhtarlarına göre alıcıdır ve nüfus miktarının fazlalığına paralel olarak muhtarlık seçimleri kentlerde rant kavgasına da sahne olabilmektedir.

Aslında kentlerdeki muhtarlıklar da köylerdeki muhtarlıklar gibi idarî ve sosyal hayatımız için son derece önemlidir. Şehirlerde muhtar halktan biri olup, kendisinden farklılaşmamış en önemli temsilcisidir. Hatta yerel toplumsal düzenin sağlanmasında muhtarlık aileden sonra ikinci derecede öneme haiz sosyal bir

kurumdur. Mahallenin bel kemiği denilse yeridir. Muhtar görevini layıkıyla yaptığında mahallenin ortak kùltür ve kimliğinin oluşmasında, korunmasında ve geliştirilmesinde de son derece etkili bir kişilik olabilir. Mahalledeki fakir, yaşlı, sakat vb. muhtaç kişilerin tespiti ve bunların devlet katında sorunlarının çözümünde ve mahallenin her tür eksiğinin giderilmesinde doğrudan rol oynayabilir. Diğer yandan gerçek ihtiyaç sahiplerinin bulunmasına yardım ederek hak ve adaletin tecellisine yardımcı olabilir, kötü niyetli ve istismarcı kişileri deşifre ederek toplumun huzurunu koruyabilir.

Tüm bu özellikleri ile muhtarlarımız ve muhtarlıklar kentlerimiz için son derece önemli kişi ve kurumlardır. Lütfen yerel seçimlerde muhtar adaylarına dikkat edelim, layık olan kişileri seçelim, seçtikten sonra da arkalarında duralım, onlara yardımcı olalım. Gün geçtikçe kalabalıklaşan ve bir kaos ortamına sürüklenen kentlerimizde mahalle bilincini yeniden canlandıralım. Böylece hepimizi bekleyen yalnızlık korkusundan kurtulabilir, geçmişten geleceğe bir köprü kurarak belki huzur ve mutluluğu yakalayabiliriz.

**Prof. Dr. Cevdet Yılmaz**

[cyilmaz@omu.edu.tr](mailto:cyilmaz@omu.edu.tr)

---

[1] İlber Ortaylı, *Tanzimatdan Cumhuriyete Yerel Yönetim Geleneği*, Hil Yayınları, İstanbul, 1985.

[2] Musa Çadircı, *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları*, TTK Yay. No:124, Ankara, 1991

[3] Ortaylı a.g.e., Sh. 100-101.

[4] Musa Çadircı, a.g.e. Sh.38.